

Лекція 3/7. Теоретичні основи підготовки держави до оборони

1. Завчасна та безпосередня підготовка держави до оборони.
2. Основи планування підготовки держави до оборони.

Література.

1. Конституція України.
2. Закон України “Про національну безпеку України”.
3. Закон України “Про оборону України”.
4. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”. 4. 5. Закон України Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію.
6. Закон України “Про правовий режим надзвичайного стану.
7. Закон України “Про правовий режим воєнного стану.
8. Закон України “Про державне оборонне замовлення.
9. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020.
10. Стратегія воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021.
11. Про введення в дію рішення РНБО України від 24 березня 2020 року “Про звіт щодо результатів проведення оборонного огляду МО України : Указ Президента України від 24.03.2020 № 106/2020.
12. Про затвердження Положення про організацію стратегічного планування в Міністерстві оборони України : наказ Міністра оборони України від 27.12.2006 № 749 (зі змінами наказ Міністерства оборони України від 21.09.2015 № 499).
13. Основи воєнної безпеки держави (підручник). – К.: НУОУ, – 2021, – 204 с.

ВСТУП

Історичний досвід свідчить, що будь-якій війні передують її підготовка, яка охоплює сфери економіки, політики, ідеології, науки, розвиток теорії і практики військової справи, військового будівництва і будівництва збройних сил, створення і виробництва ОВТ, підготовку військ (сил), території і населення держави.

Здійснення такого широкого кола заходів має бути впорядковано, спрямовано на досягнення єдиної мети, узгоджене за термінами виконання, тобто сплановане.

Нині підготовка України до оборони продовжується в умовах складної воєнно-політичної, оперативної-стратегічної та економічної ситуації, яка склалася внаслідок збройної агресії Росії проти України, окупації Російською Федерацією частини суверенної території України – Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. На частині території Донецької та Луганської областей триває інспірований та підтриманий Кремлем збройний конфлікт, який несе значну загрозу переростання у відкрите збройне протистояння між Україною та Російською Федерацією. Крім того, однією з ознак можливого

збройного вторгнення Російської Федерації є проведення постійних військових навчань поблизу кордонів України.

На жаль, Україна виявилася не готовою надійно протистояти агресії з боку Російської Федерації на її початковому етапі, що було спричинено низьким рівнем свого оборонного потенціалу та його невисокою якістю. Крім того, на цей процес негативно вплинули й прорахунки воєнно-політичного керівництва держави попередніх періодів щодо оцінювання рівня воєнних небезпек для України та їх джерел, довготривале ігнорування реальних потреб для забезпечення готовності ЗС України до застосування. Діяльність політичного істеблїшменту напередодні агресії набула руйнівного характеру стосовно оборонної та безпекової галузей держави.

Воєнно-політичні рішення керівництва будь-якої держави значною мірою визначають зміст і спрямованість її воєнних приготувань. Через відповідні рішення всі заходи з підготовки країни підпорядковуються досягненню певних політичних цілей, забезпечується мобілізація необхідних матеріальних і людських ресурсів. Воєнно-політичні рішення по суті складають основу керівництва (стратегічного керівництва) воєнною діяльністю держави у мирний і воєнний час, мають організуючий характер і здійснюють управлінський вплив не тільки на розвиток сектору безпеки і оборони, а й на економіку, науку, культуру, ідеологію та інші сторони суспільного життя країни.

Вироблення таких рішень спирається на геополітичне і геостратегічне положення країни, визначення оптимальних шляхів досягнення поставлених воєнно-політичних цілей, розроблення науково обґрунтованих заходів щодо ефективного використання потрібних для цього ресурсів.

Важливою складовою оборони держави є бойова готовність ЗС України, здатних надійно забезпечити її суверенітет, територіальну цілісність і захист національних інтересів. За часи свого існування ЗС України пройшли складний шлях реформування. З нинішніх позицій результати військового будівництва можна оцінювати по-різному, але те, що ЗС України продовжують відігравати провідну роль у забезпеченні воєнної безпеки держави, не викликає жодних сумнівів.

Загалом, протягом 2014–2020 рр. в Україні було відновлено нормативно-правову базу забезпечення готовності держави та ЗС України до відсічі збройній агресії. Напрями підготовки держави до оборони визначені Стратегією національної безпеки України, забезпечення воєнної безпеки держави – Стратегією воєнної безпеки держави, а розвиток сил оборони сектору безпеки і оборони – Стратегічним оборонним бюлетенем України.

I. ЗАВЧАСНА ТА БЕЗПОСЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА ДЕРЖАВИ ДО ОБОРОНИ.

Оборона держави є системою політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави з підготовки до збройного захисту та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Отже, оборона держави *має дві складові*: підготовку до збройного захисту та захист у разі збройної агресії (конфлікту).

Підготовка до збройного захисту. Підготовка до збройного захисту у мирний час відповідно до вимог Закону України “Про оборону України” включає 20 основних заходів.

Заходи підготовки держави до оборони умовно можна поділити на чотири змістовні групи: **воєнно-політичні, воєнно-стратегічні, воєнно-економічні та внутрішньополітичні.**

Перша група (воєнно-політична) включає такі основні заходи:

- прогнозування та оцінювання воєнної небезпеки і воєнної загрози;
- проведення розвідувальної та інформаційно-аналітичної діяльності в інтересах підготовки держави до оборони;
- здійснення заходів у зовнішньополітичній сфері, спрямованих на запобігання збройному конфлікту;
- формування та реалізація воєнної, воєнно-економічної, військово-технічної та воєнно-промислової політики держави;
- захист інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, створення розвинутої інфраструктури в інформаційній сфері.

Перша група завдань (воєнно-політична складова підготовки держави до оборони) передбачає запровадження Україною нових підходів до підготовки оборони держави, оскільки останнім часом спостерігаються тривожні тенденції, серед яких варто згадати зменшення авторитету Ради Безпеки ООН щодо контролю за легітимністю застосування сили в разі неможливості мирного вирішення міждержавних суперечностей.

Згідно з чинним національним законодавством та міжнародними документами у разі виникнення зовнішньої загрози Україна має право максимально використовувати можливості ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, Ради Європи, інших структур колективної безпеки.

Крім того, у 2014 р. Україна безпосередньо, а решта держав світу опосередковано зіткнулися з новітньою формою глобального протистояння у сучасному безпековому середовищі, яка отримала назву гібридна війна.

Гібридна війна стала формою використання військових і невійськових інструментів в інтегрованій кампанії, спрямованій на досягнення раптовості, захоплення ініціативи та отримання психологічних переваг над противником із застосуванням дипломатичних можливостей; проведення масштабних та стрімких інформаційних, електронних і кібероперацій; прикриття та приховування воєнних і розвідувальних дій; використання економічного тиску.

Друга група (воєнно-стратегічна) включає такі основні заходи:

- удосконалення структури, уточнення завдань і функцій ЗС України та ІВФ, забезпечення необхідної чисельності їх особового складу, а також їх розвиток, підготовку і підтримання на належному рівні боєздатності, бойової та мобілізаційної готовності до оборони держави, планування їх застосування;
- здійснення заходів з кібероборони (активного кіберзахисту) для захисту суверенітету держави та забезпечення її обороноздатності, запобігання збройному конфлікту та відсічі збройній агресії (2017);
- здійснення військової стандартизації (2019);

- забезпечення охорони державного кордону України.

Друга група завдань (воєнно-стратегічна складова підготовки держави до оборони) передбачає всебічну готовність її збройних сил до відбиття можливого нападу ззовні. Поняття “підготовка держави до оборони” багатогранне, включає всю систему підтримання спроможності сил оборони до виконання завдань ще за мирного часу. Кожна держава постійно турбується про те, щоб її збройні сили були могутніми, мобільними, мали сучасні засоби захисту, професійно застосовували всі види ОВТ, мали високу боєздатність та боєготовність, діяли в межах законності та положень міжнародного права.

Державний кордон охороняє Державна прикордонна служба, сили та засоби ЗС України для забезпечення його недоторканності.

Багато країн світу організують періодичну військову підготовку осіб, що стоять на військовому обліку. Це дає змогу за умов виникнення міждержавних воєнних конфліктів швидко розгортати збройні сили та поповнювати їх кваліфікованим особовим складом. Держави організують також позавійськову підготовку у середніх і вищих навчальних закладах.

Третя група (воєнно-економічна складова підготовки держави до оборони) включає такі основні заходи:

- розвиток ОПК, створення сприятливих умов для мобілізаційного розгортання галузей національної економіки з метою виробництва озброєння, військової техніки і майна в необхідних обсягах;
- забезпечення сектору безпеки і оборони підготовленими кадрами, озброєнням, військовою та іншою технікою, продовольством, іншими матеріальними та фінансовими ресурсами;
- розвиток військово-технічного співробітництва з іншими державами для забезпечення сектору безпеки і оборони ОВТ і майном, які не виробляють в Україні;
- підготовку національної економіки, території, органів державної влади, органів військового управління, органів місцевого самоврядування, а також населення до дій в особливий період;
- створення державного матеріального резерву та резервних фондів грошових коштів;
- забезпечення на особливий період *Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту* підготовленими кадрами, рятувальною та іншою технікою, продовольством, речовим майном, іншими матеріальними та фінансовими ресурсами (2015);
- забезпечення розвитку воєнної науки, формування науково-технічного і технологічного набутку для створення вискоєфективних засобів збройної боротьби.

Третя група завдань передбачає ефективну економічну діяльність держави для забезпечення збройних сил сучасними зразками ОВТ, будівництва військових об'єктів, розвитку воєнної промисловості, проведення воєнно-наукових досліджень. Усе це передбачає підготовку системи управління національною економікою до стійкого функціонування в умовах особливого періоду.

Четверта група (внутрішньополітична складова підготовки держави до оборони) включає такі основні заходи:

- *забезпечення готовності органів державної влади органів місцевого самоврядування єдиної державної системи цивільного захисту до виконання завдань цивільного захисту в особливий період (2015);*
- *військово-патріотичне виховання громадян України, підготовку молоді до служби в ЗС України, забезпечення престижу військової служби;*
- *забезпечення відкритого та демократичного цивільного контролю у сфері оборони в порядку, визначеному законодавством, та дотримання вимог щодо збереження державної таємниці;*
- *здійснення заходів з планування та підготовки руху опору (2016).*

Четверта група завдань передбачає задоволення соціальних потреб військово-службовців і членів їхніх сімей (охорону здоров'я, забезпечення житлом, надання часу для відпочинку, пільги на комунальні послуги, виплату пенсій на загальнодержавному рівні тощо), а також здійснення заходів з планування та підготовки руху опору.

Крім того, завдяки взаємодії функції підготовки держави до оборони з внутрішньою функцією охорони правопорядку вирішуються завдання укріплення військової дисципліни у збройних силах, збереження військового майна, охорони законних прав і свобод військовослужбовців та їхніх сімей.

Завдяки тісній взаємодії оборонної діяльності держави з її внутрішніми функціями, з одного боку, успішно вирішуються завдання укріплення обороноздатності держави, а з іншого – забезпечуються сприятливі умови для мирної праці в усіх сферах життя країни.

Відповідно до чинного законодавства практична реалізація заходів кожної групи належить до компетенції:

першої групи – Верховної Ради України, Президента України та Ради національної безпеки і оборони України;

другої групи – МО України і Державної прикордонної служби;

третьої і четвертої груп – виключно Кабінету Міністрів України.

Підготовку держави до оборони здійснюють в мирний час і продовжують в особливий період, та складається вона із завчасної та безпосередньої підготовки.

Завчасну підготовку ведуть у мирний час згідно з розробленими державними планами, але з різною інтенсивністю, яка залежить насамперед від зовнішньополітичних обставин та економічних можливостей держави.

Мета завчасної підготовки – досягнення необхідного рівня обороноздатності і готовності держави до оборони.

До основних складових завчасної підготовки держави до оборони належать: мобілізаційна підготовка, підготовка національної економіки, промисловості, сільського господарства, залізничного, водного, автомобільного транспорту, трубопроводів, зв'язку.

Мобілізаційна підготовка є комплексом організаційних, політичних, економічних, фінансових, соціальних, правових і спеціальних заходів, які здійснюють у мирний час для підготовки органів державної влади, інших

державних органів, органів місцевого самоврядування, ЗС України, ІВФ та ОСпП, органів і сил цивільного захисту, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій для своєчасного й організованого проведення мобілізації та задоволення потреб оборони держави в особливий період.

Вирішальне значення у підготовці держави до оборони має підготовка її *національної економіки* як комплексу заходів щодо розвитку і підготовки галузей економіки в інтересах забезпечення обороноздатності держави і досягнення на цій основі необхідних можливостей щодо створення матеріальної бази ведення можливої війни (озброєння, МТЗ, об'єктів інфраструктури тощо), а також її підготовки до функціонування за умов особливого періоду.

Підготовка національної економіки включає підготовку її визначальних галузей: промисловості; сільського господарства; транспорту; зв'язку.

Підготовка промисловості включає:

підтримання необхідного рівня виробництва озброєння, військової техніки, інших МТЗ військового (подвійного) призначення;

розроблення мобілізаційних планів і планів поставок продукції в особливий період;

накопичення у мобілізаційному резерві підприємств сировини і матеріальних цінностей, необхідних для розгортання військового виробництва, відповідно до поставлених завдань;

створення комп'ютерної бази даних технічної документації на виробництво військової техніки та озброєння;

проведення спеціальних робіт для підвищення живучості підприємств, створення спеціальних формувань для відновлення зруйнованих об'єктів;

створення резервних потужностей електростанцій, сировини (пального) для їх роботи, кільцювання енергосистем, розподіл їх на незалежні підсистеми;

підготовка кадрів для поповнення колективів підприємств після мобілізаційного розгортання збройних сил та організація промислових зв'язків із суміжними підприємствами.

Підготовка сільського господарства включає:

забезпечення необхідного рівня виробництва зернових, технічних культур і продуктів тваринництва;

створення мобілізаційних запасів продовольства і сировини, їх розосередження, зберігання та укриття;

забезпечення робіт зрошувальних (осушних) систем;

створення мобілізаційних запасів матеріалів та обладнання для швидкого відновлення іригаційних систем;

підготовку ремонтно-технічної бази до робіт щодо відновлення сільськогосподарської техніки;

підготовку кадрів механізаторів із невійськовозобов'язаних для заміни мобілізованих у збройні сили;

підвищення живучості енергосистем, підтримання зв'язку з промисловими підприємствами;

проведення заходів щодо підготовки до розміщення евакуйованого населення;

створення умов для розміщення тилових, госпітальних, ремонтно-відновних та інших баз збройних сил.

Підготовка транспорту включає: створення резервів рухомого складу й палива на залізницях, водних шляхах та аеродромах, резервів матеріалів для відновлення доріг, мостів, ліній зв'язку, пристаней, аеродромів, запасів устаткування вагонів, суден і літаків для військових перевезень, а також підготовку кадрів для проведення відновних робіт.

Найважливіше місце в економіці країни займає *залізничний транспорт*. Розгалужена залізнична мережа має значну живучість, тому що дає змогу використовувати обходи зруйнованих ділянок. Підвищення живучості досягається створенням резервів перевізної спроможності залізниць і проведенням заходів, що забезпечують швидке відновлення залізничних ліній. Резерви перевізної спроможності залізниць утворюються також механізацією навантажувально-розвантажувальних робіт, впровадженням контейнерів, стандартизацією тари тощо, що скорочує простій вагонів і прискорює їх обертання. Одним із засобів підвищення ефективності залізничного транспорту є також збільшення ваги поїздів і підвищення швидкості їх руху. Крім того, на основних напрямках, особливо тих, що ведуть до районів воєнних дій, як правило, роблять глибокі обходи залізничних вузлів.

Підготовку *водного транспорту* здійснюють шляхом будівництва нових суден, що мають достатньо високу швидкість й невелике осідання, розвитку пристаней і річкових портів, особливо в частині кранового господарства, будівництва під'їзних колій до них, а також поліпшення всіх техніко-економічних показників роботи цього виду транспорту. Велике значення має пристосування річкових плаваючих засобів, особливо баржевих суден, для наведення тимчасових наплавних залізничних та автомобільних мостів і поромних переправ.

Підготовка *автомобільного транспорту* має особливе значення для забезпечення потреб національної економіки у разі порушення залізничного руху в глибині країни. Автомобільний транспорт менш уразливий, ніж залізничний і, крім того, не пов'язаний із сезонністю навігації, що часто обмежує можливості водного транспорту.

Підготовку автомобільного транспорту здійснюють шляхом розвитку мережі автомобільних доріг і пунктів для обслуговування автомобілів під час масового руху (будівництво заправних і ремонтних пунктів, пунктів технічної допомоги тощо). Важливу роль відіграє удосконалення самого парку автомобілів у напрямі збільшення вантажопідйомності й прохідності, а також створення пристосувань для завантаження й розвантаження.

Підготовка *трубопроводів* як засобу транспортування рідкого пального набуває все більшого значення через їх високу економічність і малу уразливість. У разі війни трубопроводи можуть відіграти важливу роль для доставки нафти й нафтопродуктів до ймовірних районів воєнних дій та основних промислових районів.

Підготовка *зв'язку* включає створення не тільки управління збройними силами, а й країною в цілому, особливо її економікою. Для цього ще за мирного часу необхідно створювати надійні пункти управління, здатні забезпечити

нормальні умови для роботи під час нападу противника із застосуванням ВТЗ і ЗМУ та надійний зв'язок між цими пунктами управління.

Змістом завчасної підготовки є:

- здійснення зовнішньої і внутрішньополітичних заходів для запобігання війні (збройному конфлікту) і відбиття можливої агресії;
- планування оборони (стратегічне планування застосування ЗС України, стратегічне планування розвитку ЗС України, ОП);
- проведення мобілізаційної підготовки та інших заходів, які впливають на стан обороноздатності держави, а саме – захист інформаційного та кіберпростору України, підготовка національної економіки, території держави, населення, цивільного захисту.

Безпосередня підготовка України до оборони починається після прийняття рішення Президентом України – Верховним Головнокомандувачем ЗС України і затвердження його Верховною Радою України на застосування ЗС України, а також терміну їх готовності до ведення воєнних дій або з введенням загальної мобілізації в державі.

Змістом безпосередньої підготовки є:

- переведення держави на функціонування в умовах особливого періоду, а збройних сил – на організацію і штати воєнного часу;
- координацію зусиль усіх державних органів, громадських організацій, населення щодо організації оборони держави;
- використання можливостей міжнародних інститутів безпеки щодо осудження та ізоляції агресора, примушення його до припинення війни і відновлення миру.

Крім того, завдяки взаємодії функції підготовки держави до оборони з внутрішньою функцією охорони правопорядку вирішують завдання укріплення військової дисципліни у збройних силах, збереження військового майна, охорони законних прав і свобод військовослужбовців та їхніх сімей.

Планування оборони включає розроблення змісту, послідовності і способів виконання заходів, які проводить держава у різних сферах діяльності з метою зриву можливої агресії та досягнення перемоги у нав'язаному їй збройному конфлікті (війні).

Безпосередня підготовка держави до оборони. Основним змістом заходів безпосередньої підготовки держави до оборони є її мобілізація. Мобілізація передбачає:

- переведення системи управління державою з мирного на воєнний стан (мобілізація системи управління);
- військову мобілізацію;
- економічну мобілізацію (мобілізацію економіки);
- переведення органів цивільного захисту з мирного на воєнний стан (мобілізація цивільного захисту);
- переведення ЗМІ на режим роботи в умовах особливого періоду (мобілізація ЗМІ);
- виконання заходів щодо стратегічного розгортання ЗС України, ІВФ та ОСпП.

Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано. Загальна мобілізація проводиться одночасно на всій території країни та стосується всіх органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, ЗС України, ІВФ та ОСпП, органів і сил цивільного захисту, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій.

Часткова мобілізація може проводитися в окремих місцевостях держави, а також стосуватися деякої частини ЗС України, ІВФ та ОСпП, окремих галузей національної економіки.

Рішення про проведення відкритої мобілізації має бути негайно оголошене через ЗМІ, а про проведення прихованої мобілізації – доведене по закритих каналах зв'язку до керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади. У рішенні про проведення мобілізації визначаються вид, обсяги, порядок і термін її проведення.

З моменту оголошення мобілізації (крім цільової) чи введення воєнного стану в державі або в окремих її місцевостях настає особливий період функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів і сил цивільного захисту, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій. Особливий період охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовчий період після закінчення воєнних дій. Упродовж особливого періоду діє правовий режим воєнного стану.

Таким чином, оборона держави має дві складові: підготовку до збройного захисту та захист у разі збройної агресії (конфлікту).

Підготовка до збройного захисту здійснюється, як правило, у мирний час відповідно до вимог Закону України “Про оборону України” і продовжується в особливий період.

Підготовка держави до оборони передбачає побудову стійкої системи державного та військового управління, створення виробничих потужностей, мобілізаційних запасів матеріальних ресурсів, а також завчасну підготовку національної економіки до забезпечення потреб сил оборони та населення в особливий період.

2. ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВИ ДО ОБОРОНИ.

Система управління підготовкою держави до оборони

Державне управління – діяльність суб'єктів державного управління, спрямована на вироблення й здійснення регулювальних, організаційних і координаційних впливів на всі сфери життєдіяльності країни для повнішої реалізації насамперед життєво-важливих національних інтересів.

Система управління державою охоплює:

- органи державного управління;
- узгоджену та скоординовану їх діяльність і взаємодію;
- об'єднану систему телекомунікації й автоматизації управління;

- можливість без істотної перебудови ефективно управляти державою в умовах надзвичайного стану й особливого періоду.

Концепція реформування та подальшого розвитку системи управління державою в умовах надзвичайного стану та в особливий період визначила використання нижченаведеної термінології.

Суб'єкт управління – система, наділена певною компетенцією та державно-владними повноваженнями, які дають їй змогу втілювати свою волю у вигляді керівних команд чи рішень, обов'язкових для виконання, тобто, це система, що керує.

Об'єкт управління – система, яка підпорядковується владній волі суб'єкта управління і виконує його рішення, тобто є системою, якою управляють, або системою, яка виконує (реалізує) управлінські рішення.

Основними об'єктами державного управління є органи виконавчої влади, сектори державного управління, галузі промисловості, державні установи, організації і підприємства, підвідомчі органам виконавчої влади.

Система органів управління – сукупність постійних і тимчасово створюваних органів, організаційно й функціонально об'єднаних для виконання завдань управління державою окремими галузями та регіонами, силами безпеки та оборони, силами функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту.

Система органів управління державою в умовах надзвичайного стану і в особливий період складається з таких підсистем:

- *органів загальнодержавного управління* – Президент України – ВГК ЗС України; РНБО України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Ставка ВГК;

- *центральных органів державного управління* – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (згідно зі Схемою спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади, затвердженою Кабінетом Міністрів України);

- *територіальних органів державного управління та місцевого самоврядування* – Рада Міністрів Автономної Республіки Крим; ради обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій; ради органів місцевого самоврядування;

- *органів військового управління* – Генеральний штаб ЗС України; центральні органи виконавчої влади, які керують військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України; штаби, командування, управління, постійно чи тимчасово утворені органи у ЗС України, інших складових сектору безпеки і оборони, призначених для виконання функцій з управління в межах їх компетенції військами (силами), з'єднаннями, військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями; військові комісаріати, які забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації;

- *органів управління цивільним захистом* – Державна служба України з надзвичайних ситуацій; центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, на які покладено виконання функцій, пов'язаних із

захистом населення і територій від надзвичайних ситуацій; органи управління підприємств, установ, організацій.

Окремою спеціальною складовою РНБО України щодо підготовки держави до оборони входить **Воєнний кабінет РНБО України**.

Відповідно до вимог Указу Президента України “Про додаткові заходи щодо зміцнення національної безпеки України” від 18.02.2015 основними завданнями Воєнного кабінету РНБО України є:

- 1) обговорення пропозицій щодо:
 - застосування сил і засобів структур сектору безпеки і оборони України для відбиття збройної агресії проти України;
 - керівництва стратегічним розгортанням, підготовкою і застосуванням сил і засобів структур сектору безпеки і оборони України для стратегічних дій, операцій, бойових (спеціальних) дій;
 - організації взаємодії сил і засобів структур сектору безпеки і оборони України, а також із центральними (місцевими) органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування під час виконання покладених на них завдань в особливий період;
 - визначення потреб в особовому складі, ОВТ, матеріально-технічних, енергетичних, фінансових, інформаційних та інших ресурсах, продовольстві, земельних і водних ділянках, комунікаціях, майні для належного виконання структурами сектору безпеки і оборони України завдань із забезпечення оборони держави, підготовки і використання резервів (поповнень), а також потреб у військовій допомозі Україні від іноземних держав і міжнародних організацій та порядку її використання для відсічі агресії;
 - переведення національної економіки для функціонування в умовах особливого періоду;
 - прийняття рішень про загальну або часткову мобілізацію, демобілізацію;
 - забезпечення стратегічного керівництва ЗС України, ІВФ та ПрО в особливий період;
- 2) розгляд проектів рішень (планів) щодо застосування сил і засобів структур сектору безпеки і оборони України, рішень (планів) командувачів утворених угруповань військ (сил) стосовно підготовки і проведення операцій, бойових (спеціальних) дій для внесення РНБО України Президентові України відповідних пропозицій;
- 3) доведення до структур сектору безпеки і оборони України рішень з питань керівництва у сферах національної безпеки і оборони України;
- 4) моніторинг стану виконання визначених Президентом України та РНБО України завдань з питань забезпечення національної безпеки і оборони держави в особливий період.

Система пунктів управління державою є сукупністю пунктів управління всіх ланок, розгорнутих за єдиним замислом, які структурно, функціонально, технічно та інформаційно взаємозв’язані між собою для забезпечення ефективної роботи органів управління.

До пунктів управління державою належать:

- міські пункти управління у місцях постійного розташування органів державної влади, органів місцевого самоврядування і військового командування;
- міські та позаміські запасні пункти управління для органів державної влади та органів виконавчої влади (перелік затверджується КМ України);
- допоміжні (рухомі) пункти управління для сил оборони;

Спеціальна телекомунікаційна система (мережа) управління державою, визначена Законом України “Про телекомунікації”, яка є

комплексом технічних засобів телекомунікацій і споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та (або) приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних, інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням для обміну інформацією з обмеженим доступом.

Планування оборони держави – заздалегідь визначений порядок дій, які потрібно здійснити для досягнення поставленої мети. Планування як вид управлінської діяльності визначає перспективу і майбутній стан організації, шляхи і способи його досягнення.

Для визначення фактичного стану готовності держави до оборони, шляхів і способів її підвищення застосовано методіку оцінювання готовності збройних сил держави до застосування, але доопрацьовану для оцінювання готовності держави до оборони.

Закон України Про національну безпеку України трактує (розділ V, стаття 25). **Мета, принципи і види планування у сферах національної безпеки і оборони**

1. Метою планування у сферах національної безпеки і оборони є забезпечення реалізації державної політики у цих сферах шляхом розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектору безпеки і оборони, управління ресурсами та ефективного їх розподілу.

2. Планування у сферах національної безпеки і оборони здійснюється відповідно до таких принципів:

1) дотримання національного законодавства і міжнародних зобов'язань України;

2) демократичний цивільний контроль за сектором безпеки і оборони, відкритість інформації про державну політику, стратегічні документи, цілі, пріоритети і завдання планування, прозорість та підзвітність використання ресурсів;

3) цілісність, узгодженість, системність планування у секторі безпеки і оборони, врахування пріоритетів і обмежень, встановлених державними програмами, планами та прогнозними документами;

4) своєчасність та відповідність прийнятим рішенням щодо захисту національних інтересів України.

3. Планування у сферах національної безпеки і оборони поділяється на довгострокове (понад п'ять років), середньострокове (до п'яти років) та короткострокове (до трьох років).

Документами довгострокового планування є Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегія розвитку оборонно-

промислового комплексу України, Стратегія кібербезпеки України, Національна розвідувальна програма.

Документами середньострокового планування є інші стратегічні документи, програми щодо розвитку складових сектору безпеки і оборони, зокрема оснащення їх сучасним озброєнням і військовою технікою, створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів та необхідних для цього потужностей оборонно-промислового комплексу, реалізація інших заходів з посилення обороноздатності держави.

Короткострокове планування передбачає щорічне розроблення планів утримання та розвитку (діяльності) складових сектору безпеки і оборони, основних показників державного оборонного замовлення (на трирічний період), у яких визначаються завдання щодо реалізації документів довгострокового і середньострокового планування.

Рада національної безпеки і оборони України з урахуванням змін у безпековому середовищі визначає концептуальні підходи, напрями, заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, схвалює проекти стратегій, концепцій, державних програм та інших стратегічних документів, якими визначаються основні напрями і завдання державної політики у сферах національної безпеки і оборони, здійснює координацію і контроль за їх виконанням.

Питання для самоконтролю

1. Скільки складових має оборона держави?
2. Зміст завчасної підготовки держави до оборони.
3. Зміст безпосередньої підготовки держави до оборони
4. Підсистема органів загальнодержавного управління.
5. Підсистема органів державного управління.
6. Підсистема територіальних органів державного управління та місцевого самоврядування.
7. Підсистема органів військового управління.
8. Планування оборони.